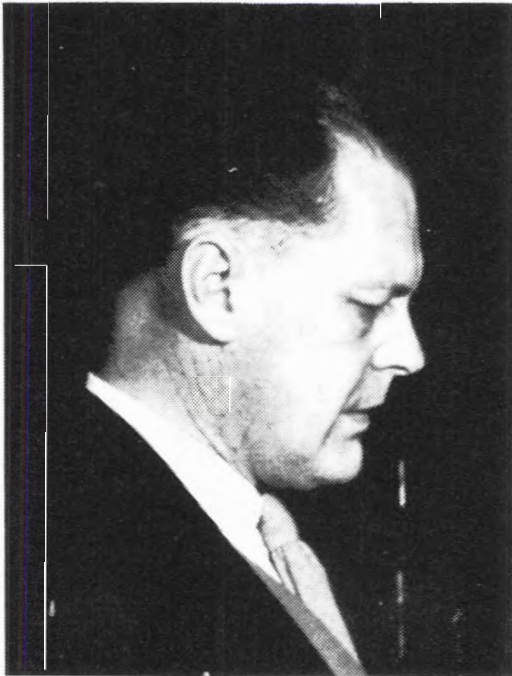

Jouko Hautala 1910—1983

Leea Virtanen hahmotteli marraskuussa 1980 Jouko Hautalan muotokuvan äärellä sanallisen kuvan tutkijasta, yliopistonopettajasta ja arkistomiehestä. Puhe julkaistiin Virittäjässä 1981 s. 58—61. Se täydentää oivallisesti Jouko Hautalan (27. 6. 1910—5. 10. 1983) maineikasta oppihistoriaa »Suomalainen kansanrunoudentutkimus», joka ilmestyi v. 1954.

Hautala oli traditionalisti monessa mielessä: kansanperinteen kerääjä ja mainio tuntija, opinalansa tieteellisten traditioiden tutkija ja jatkaja, itse ehtymätön tarinaniskijä ja Hallituskatu 1:n elävä tieto-

pankki. Pitkä suullinen monologi oli hänen omin esitysmuotonsa. Kirjat ja kirjoitelmat kattavat vain vähäisen osan hänen tietämyksestään ja persoonallisten äänenpainojen rekisteristään.

Näkymättömin mutta tuskin vaikuttamattomin Jouko Hautalan työsaaroista oli folkloristisen termistön ja yleistiedon täsmäntämistä. 1957—65 hän sepitti sata-määrin tietosanakirjan artikkeleita, ja opiskelijapolvi toisensa jälkeen painoi mieleensä nimimerkki J. H:n jykevän selkeät määritelmät ja perinnelajianalyytiset rajankäynnit kansanrunoustieteen terminologisista monisteista. Useimmat niistä toistuvat melkein sellaisinaan Helsingin, Turun ja Jyväskylän nykyoppikirjoissa, anonyymeiksi opinkappaleiksi muuttuneina.

Jouko Hautalan laaja bibliografia, Kaija Virtasen tekoa, sisältyy juhlakirjaan Biographica (Uppsala 1971). Hänen luentonsa olisi syytä jossain muodossa saattaa jälkipolvien ulottuville.

Seminaarikokousten pöytäkirjurit talensivat vuosina 1951—67 enemmän tai vähemmän sanasanaisesti ohjeita ja mietteitä, joilla Jouko Hautala ruokki jokaviikkoisia oppilaitaan. Poimin muistovihkosi 17 sitaattia, joissa hänen äänensä on kultavissa varsin aitona ja rikkaasävyisenä.

24. 9. 1951: Referaattiesitelmissä on keskityttävä kirjojen johtaviin aatteisiin. Yksityisseikkoihin ei tarvitse kiinnittää huomiota.

17. 11. 1952: Tri Hautala jäi kaipaamaan vastausta lähinnä kysymykseen: Mikä tällaisen tarinan [kiista ruumislaudasta] tarkoitus loppujen lopuksi on? Pyrkikö tarina hälventämään ylioppilaiden taikauskoa, hävittämään tapaa pitää ruumiita sisällä vai mikä on sen tarkoitus?

19. 10. 1953: Esitelmässä puhuttiin tarinasta, vaikka tulikettuun ei tietävästi liity yhtään ainoata tarinaa vaan pelkästään uskomuksia ja memoraatteja. Tähdennetyään perinnelajianalyysin merkitystä toht. Hautala esitti äänilevynäytteen, jossa Kuusamon miehet kertoivat tuliketusta.

15. 2. 1954: Monet epäselvyydet voitaisiin välttää, jos sanottaisiin asiat suomeksi.

Esitelmässä oli sivuja, joilla oli jopa parikymmentä sivistyssanaa. Tarkoituksena on opettaa laatimaan tutkielma yksinkertaisessa, selkeässä ja ymmärrettävässä muodossa.

14. 3. 1955: Yleensä esitelmissä on kartettava liian kaukaa lähtemistä. Olisi kuitenkin voitettu, jos trullitarinastoa ja trullimotiiveja olisi käsitelty laajemmin ulkomaisen aineiston valossa. Vasta siten voidaan selvittää, onko kysymyksessä kaksi redaktiota.

3. 12. 1956: Viron loitsujen alkuperäky-symystä professori Hautala piti erittäin mielenkiintoisena ja edelleen tutkimattomana. Vanhinta kerrostumaa edustanevat kantasuomalaiselta ajalta periytyvät loitsut, esim. Oravan sanat, joiden vanha virolainen kalevalamitta viittaa yhteissuomalaiseen aikaan. Suomessa esiintyy tällaisille loitsuille vastineita, mutta ei varsin läheisiä. Pääosa virolaisista loitsuista on kristillistä Keski-Euroopasta saatua perinnettä. Huomattava kerrostuma lienee myös Skandinaviasta, 1600-luvun noitavainojen ajalta periytynyttä. Myöhäisimpiä ovat suomalaiset 17. ja 18. vuosisadalta voimakkaan siirtolaisuuden ja saarelaisyhteyksien kautta kulkeutuneet loitsut.

13. 9. 1957: Puhutaan eri metodeista, kuten historiallis-maantieteellisestä, typologisesta jne., mutta viime kädessä on menetelmä yksi ja sama: tieteellinen menetelmä, jonka soveltamistapoja muut ovat. Siihen kuuluvat 1) probleeminasettelu, 2) materiaalin kuvaus, 3) lähdekritiikki, 4) materiaalin systemointi, 5) analyysi, 6) synteesi, 7) ratkaisu.

27. 10. 1958: Tohtori Hautalan mielestä oli tarpeetonta viitata esitelmässä hänen luentoihinsa. Niitä voidaan käyttää hyväksi, mutta ei lähteinä.

27. 4. 1959: Tri Hautala mainitsi esimerkin, miten asiallinen toimenpide saattaa maagistua. Kun ansa pyyhitään havuilla ihmishajun poistamiseksi, se ei ole magiaa, mutta kun pyssy pyyhitään saaliin toivossa, se on jo magiaa.

9. 5. 1960: Eeva Koivisto tiedusteli, onko Etelä-Pohjanmaa tyypillisenä vainajatarina-alueena taikauskoista seutua. Toht.

Hautala sanoi, että päinvastoin Etelä-Pohjanmaa ja nimenomaan juuri Laihia on tunnettu edistyksen ja valistuksen kehtona; ovathan sieltä saaneet alkunsa mm. nuoriso-seuraliike, maalaisliitto, ja myöhemminkin sitä on pidetty mm. esperanton, tolstolaisuuden, jopa tupakanvastustamisliikkeen pääpaikkana.

4. 12. 1961: Prof. Hautala muistutti mieleen, että Lönnrot oli jo lääkäri, kun hän pääsi kesälomalle ensimmäisen kerran Vianaan. Hänellä oli mukanaan kaksi ylioppilasta Laukosta lähtiessään. Lönnrot on kirjoittanut päiväkirjaansa, että he ajoivat laulaen eivätkä selvää päivää nähneet. Mutta jo Nurmeksessa rahat loppuivat, ja ylioppilaat lähtivät takaisin. Lönnrot voitti kortilla rahaa ja pääsi viiden päivän kuluttua Vianaan. Prof. Hautala sanoi kertoneensa edellisen vain siksi, että esitelmöitsijä oli pitänyt aiheettomana keuumatkojen arvostelemista.

19. 3. 1962: Tieteellisessä tutkielmassa ei saa olla yhtään tarpeetonta sanaa. On esitettävä aineisto, josta sitten tehdään johdopäätökset. Tärkeintä on pysyä tieteellisessä työskentelytavassa: aineiston on oltava relevanttia.

9. 12. 1963: Prof. Hautala kertoi tunteensa ja tavanneensa useita verensulkijoita. Hän kuvasi näitä omalatauisiksi ihmisiksi mutta harvoin voimaihmisiksi. On paljon tietoja, joiden mukaan verensulkijain vaikutuksesta myöskään eläinten veri ei vuotanut; tällaisissa tapauksissa ei itesuggestion mahdollisuus tule kysymykseen.

4. 5. 1964: Prof. Hautala kertoi, että leviämässään leikit erovat muusta kansanperinteestä: ne leviävät saman ikäluokan piirissä, eivät kaavamaisesti sukupolvelta toiselle. Leikit elävät leikkivien ihmisten parissa; esim. piiat ja kisällit taisivat paljon leikkejä.

21. 1. 1965: Prof. Hautala huomautti, että Landtman ja Lincoln ilmeisesti itse uskoivat seremonioiden olevan peräisin unista mutta että tämä käsitys on vanhanaikainen. Myöskään psykoanalyysin teorioihin ei ole syytä suhtautua auktoriteettiuskoisesti. Psykoanalyttikot näkevät mm. oidipuskomplekseja kaikkialla.

5. 5. 1966: Luonnontieteissä on tehtävissä lopuksi verifikaatio, kansanrunouden tutkimuksessa tulos jää todennäköiseksi. Verifioinniksi voisi nimittää rehellistä tutkimusta, jossa kaikki seikat, myös ristiriitaiset, otetaan ennakkoluulottomasti huomioon. Jo useat tutkijat päätyvät samaan tulokseen, on jonkinlainen verifiointi tapahtunut, mikäli tulokset on saavutettu ilman yhteistä suurhypoteesia.

10. 4. 1967: Pirkko Ala-Käkelä halusi tietää, kumpi on primaari, sanktio vai normi. Prof. Hautalaanoi normin aina olevan primaari. Jos sanktio on primaari, ei enää ole kysymys sanktiosta vaan asian selittämisestä.

Otteista viimeinen edustaa Jouko Hautalan yhtä toivutinta, luonteenomaisinta opetuskuviota: oppilastekee kysymyksen, professori selvittää asian. Se on Platonin dialogeista ja akateemisista promootioista tuttu vaikea leikki, johon uskaltautuminen vaatii sekä tiedollista että eettistä varmuutta. Jouko Hautalan intohimona oli ajatella asiat lävitse, erottaa olennainen epäolennaisesta ja siirtää tieto menneiltä tuleville.

MATTI KUUSI